

2003 YILI BÜTÇESİ VE 3 MART İSTIKRAR PAKETİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER:

Yeni Ekonomik Tedbirler Paketi Barisin Degil, IMF Programinin Maliyetidir

Bagimsiz Sosyal Bilimciler

<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>

1. “Piyasalar” savas istiyor; Türkiye ekonomisini de seçilmiş siyasetçiler degil “piyasalar” yönetiyor...

Türkiye halki, ezici çoğunluğuyla Irak savasina karsi; “piyasalar” ise savastan yana...Savasa katilma tezkeresinin TBMM’nde reddedilmesini izleyen gün “piyasalar” diye anilan iktisadi/siyasi varlik sözde “sert” tepkiler gösterdi: döviz fiyatları ve faizler yükseldi; borsa düşüğe girdi. Sonrasında, ikinci bir tezkerenin TBMM’ne sunulma, yani Türkiye’nin savasa katilma olasılığının arttığı her gün “piyasalar” iyimserliğe sürüklendi; olumsuz göstergeler düzelme yoluna girdi.

Ekonomik hayatın nesnel bir sürecini, mekanizmasını oluşturan *piyasa* kavramına, istekleri, iradesi, tutkuları olan, bazen kizan, bazen sevinen, kâh iyimser, kâh kötümser, fakat her zaman talepkâr olan bir kişilik, hayatıyet atfediliyor. Bu durum, sadece edebi bir imgelemeden ibaret olsaydı, sorun olmazdı. Ne var ki, bu biçimiyle bir kişilik kazandırılan “*piyasalar*”ın talepleri ekonomiyi de, giderek toplumumuzu da yönetmeye başlıyor. Sadece, dar anlamıyla iktisat politikalarını değil, savas-baris gibi insanların ölüm-kalim seçeneklerini içeren bir karar üzerinde söz hakkı talep ediyor. 58. Hükümetin Basbakanı 1 Mart günü Meclis’te görüşülen tezkerenin reddinin hemen ertesinde, baris kararının yol açacağı piyasa tepkilerini yatıstırmak için, IMF’nin bütçe ile ilgili taleplerine teslim olduğunu ortaya koyan ekonomik paketi piyasaların açılmasının hemen öncesinde ilan etti. Zira, “piyasalar” hükümetin IMF ile tam uyum içinde olmasını talep etmekte idiler.

O halde sormamız gerekiyor: Nedir; kimdir bu savas tutkunu “piyasalar”? Burada tüketim ve yatırım mallarının, ihraç ve ithal edilen ürünlerin işlem gördüğü piyasalardan, veya işgücü piyasasından, bunlarla ilgili sorunlardan söz etmiyoruz. Döviz ve para piyasaları ile borsayı kastediyoruz ve bu piyasalarda olusan üç gösterge veya “fiyat”ın (döviz kurlarının, faiz haddinin ve borsada işlem gören kâğıtların fiyatlarının bir bileskesi olan endeksin) oluşmasını belirleyen ekonomik aktörleri kastediyoruz. Ve herkesin bildiği gibi, ne yazık ki, Türkiye’nin kaderi üzerinde söz sahibi olan bu aktörler az sayıdadır. Bu piyasalar gelişmiş

lkelerinkilere kiyasla çok sigdir. Böylesi bir ortamda, tek bir banka elindeki hazine bonolarini satisa sürerek, bir büyük yabancı alıcı, TL kâgıtlarından dövize geçerek, veya borsaya girip-çıkararak döviz fiyatlarında, faiz oranlarında, borsa endeksinde büyük dalgalanmalara yol açabilmektedir. Yıllardan beri siyas iktidarların ana hedeflerinden biri de, piyasaları tedirgin etmemek olunca, yirmi-otuz banka / aracı kurum ile az sayıda “oyuncu” veya spekulatr, yetmiş milyon insanın kaderini belirleyecek konuma ykselebilmektedirler.

Bu piyasalarda kisilerin ve kurumların kazanç için menkul deger ve döviz alıp satma faaliyeti, ülkenin üretim kapasitesini artırmayı, insan emeginin üretkenliğini yükseltmeyi ve yeni istihdam imkânları yaratmayı ksteklemektedir. Bu yüzden ülke ekonomisinin bünyesine yabancı, parazit özellikler göstermektedirler. Piyasa aktörlerinin ıkari sermaye giriş ve çıkışının mutlak serbestisindedir. Bu kaynak girişini ve çıkışını saqlamak için de her şeyi yapmaya ve içinde buldukları ülkelerin bağımsızlığını ve egemenlik haklarını hiçe saymaya hazırdırlar. Yabancı kaynakların Türkiye’ye girişini de IMF belirlemekte, IMF’yi de bir dis politika aracı olarak ABD kullanmakta ve yönlendirmektedir. ABD, Türkiye’yi savaşa sokmak istencini bir yandan askeri, bir yandan da “piyasalar” aracılığıyla sürdürmekte, IMF de bu baskıyı bizzat koordine etmektedir. Böylece ülkeyi yönetenler bugün fiilen, uluslararası finansal kuruluşların aracılığıyla, ABD tarafından yönetilir durumdadır. Bu sürecin giderek ülkemizin bağımsızlığını ve egemenlik haklarını tehlikeye soktuğunu görmemiz gerekmektedir.

Yalnızca Türkiye halkının ekonomik refahının bir gereği olarak değil, geleceklerinin güvencesi açısından ve kendi kaderlerini kendilerinin tayin edebilmeleri açısından da, Türkiye ekonomisinin yönetimini, sözü geçen piyasa aktörlerinin istek ve beklentilerine teslim eden ynelise, bu nedenlerle, son vermek gerekiyor. Unutmayalım ki, Türkiye halkının çıkarları piyasa aktörlerinin çıkarlarıyla zdes değildir.

2. Barisin değil, IMF programinin maliyeti söz konusudur.

TBMM savaşı tezkeresini 1 Mart Cumartesi günü reddetti. 58. Hükümet 3 Mart sabahı, kamu harcamalarını daha da tırpanlayan ve emekçi katmanlarla orta sınıflara ağır vergiler yükleyen ve 2003 yılında kamu kesiminde faiz dis fazlanın milli gelire oranını fiilen yüzde 6.5’in de üstüne çekmeyi hedefleyen “ekonomik paket”i kamuoyuna sundu. Maliye Bakanı ise paketi “barisi korumanın maliyeti” olarak nitelendirdi ve bu teshis büyük medya tarafından onaylandı; mansetlere, kse yazılarına tasandı.

3 Mart Pazartesi günü açıklanan “yeni” istikrar tedbirleri, kamu kesiminin gelirlerinde 5.9 Katrilyon TL artış, kamu harcamalarında da 9.8 katrilyon TL azalma öngörmektedir. Böylelikle kamu bütçe dengesinde toplam 15.7 katrilyon TL tasarruf planlanmaktadır. Kamuoyuna “barisin maliyeti” olarak sunulan bu paket, ABD’nin ve uluslararası finans çevrelerinin yarattığı tehdit havası altında, Türkiye ekonomisinin krize girmekte olduğu santajı ile sürdürülmektedir.

Oysa, halkımıza çıkartılan 15.7 katrilyon TL tutarındaki bu maliyet, *barisin değil, IMF programinin maliyetidir.* Hatırlanmalıdır ki IMF, 2000 yılında uygulamaya koyduğu istikrar programının başarısızlığının ardından, “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ve “Niyet Mektupları” ile Türkiye’yi ekonomisini daraltıcı, gelir dağılımını bozucu, tüm ülke kaynaklarının borç ödenmesine yönlendirilmesini amaçlayan ve ülkemizi dis dünyaya ucuz

isgücü deposu olarak baglamaya yönelik bir programi izlemeye mahkum kilmistir. Uygulanan program dogrudan dogruya daraltici para ve maliye politikalarına dayanmakta ve uluslararası sermaye hareketlerine odaklanan, yabancı sermayeye bagimli bir iktisadi yapıyı öngörmektedir. Bu programda “istikrar” kavrami ile aslında kastedilen, yabancı sermaye girişlerinin özendirilmesini sağlamak için ulusal malî piyasalarda yüksek reel getirinin temini/sürdürülmesi ve dış borç ödemelerini aksatmamaktır. Diğer bir deyişle bu programda anılan istikrar kavrami, uluslararası mali sermayenin ülke ekonomisini kullanım kosullarına iliskin bir kavramdan ibarettir.

3 Mart ek istikrar tedbirleri ve 2003 yılı bütçesi de bu mantığın somut bir ürünüdür. 2003 yılı Bütçesi harcama toplamını 144.8 katrilyon TL olarak, toplam vergi gelirlerini ise 86 katrilyon TL olarak belirlemiştir. Faiz harcama hedefi ise 65.5 katrilyon TL olarak öngörülmektedir. Dolayısıyla faiz harcamaları hedefi, toplam vergi gelirleri hedefinin %76’sına tekabül etmektedir. 2002 yılı Bütçe Tasarısı’nda ise aynı hedef %74 idi. (2002 sonu gerçekleşme oranı ise %88 düzeyinde olmuştur). Bu arada bütçeden kamu yatırımlarına ayrılan ödenek sadece 7.5 katrilyon TL ile sınırlı tutulmuştur. Söz konusu rakam 2002 bütçesine görece, nominal olarak sadece %9’luk bir artışı temsil etmekte ve 2003 için öngörülen faiz harcamaları ile karşılaştırıldığında, faiz ödeneklerinin ancak onda birine ulaşmaktadır. Dolayısıyla, 2003 bütçesi de, geçmiş senelerde de olduğu gibi, kamusal hizmet üretimini planlamak yerine rantıye sınıfına kaynak aktarma işlevinin bir aracı olmaya devam edecektir.

Bütçe, IMF programlarının dogmatik bir inanç düzeyinde sürdürdüğü “kamu kesiminde %6.5 düzeyinde faiz dışı fazla yaratma” saplantısını yansıtmaktadır. Bütçe Tasarısı’nda geçen makroekonomik projeksiyonlar 2003 yılı için ekonomik büyümenin %5; TEFE yıl sonu hedefinin %17.4; reel faiz düzeyinin ise %26 olacağını varsaymaktadır. Ancak bu makroekonomik projeksiyonlar altında söz konusu %6.5 faiz dışı fazla hedefinin tutturulabilmesi için ancak ve ancak 3 Mart’ta söz konusu olan ek daraltıcı maliye politikalarına ihtiyaç duyulmuş ve bütçe dengeleri ancak 15.7 katrilyon TL tutarındaki bu tedbirler sayesinde sağlanabilmistir. Esasen bu ölçüde bir tasarruf, AKP (58.) Hükümeti’nce daha önceleri kamuoyuna açıklanmış bulunmakta idi. 58. Hükümet Ocak 2003 itibarıyla 12.4 katrilyon TL büyüklüğünde bir dizi önlem paketini duyurmuştu. Dolayısıyla, 28 Şubat’ta duyurulan “Dogrudan Gelir Destegi” ertelemesi de dikkate alınırsa zaten yaklaşık olarak 14 katrilyon TL tutarındaki önlem, tezkere öncesi açıklanmıştı. Dolayısıyla 3 Mart’ta açıklanan daraltıcı tedbirler, “tezkerenin reddedilmesi sonucu ortaya çıkan mali tikanıklığın” değil, IMF programlarının temel hedeflerinin dogrudan bir ürünüdür. Paket öncesinde faiz dışı fazla hedefini tutturamayan bütçe taslağının IMF tarafından onaylanmadığı ve “dördüncü gözden geçirme” aşamasının tamamlanamadığı da bilinmektedir. Dolayısıyla aniden kamuoyuna sunulan “paket”, IMF’nin kamu kesimi dengesi ile ilgili taleplerine teslim olmanın belgesidir.

3 Mart iktisadi tedbirleri ve 2003 Bütçe Tasarısı emegi ile geçinen halka yeni yükler getirirken, sermaye gelirlerini ve özellikle finansal kazançları vergi dışında tutma konusundaki ideolojik tercihi sürdürmektedir. En adaletsiz vergi biçimi olduğu bilinen dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı %67’ye ulaşırken, sermaye kesiminden alınan *kurumlar vergisinin* toplam vergi gelirleri içindeki payı sadece %10 düzeyinde kalmaktadır. Dolayısıyla, seçim meydanlarında “sosyal adalet” sözleriyle halkın karsısına çıkmış bulunan AKP Hükümeti de, aynı kendisinden önce gelen diğer sermaye partileri gibi, devlet bütçesini, sermaye sınıfının gelirlerini korumak ve ekonomik krizin maliyetini emekçi kesimlerin üzerine yikmak amacıyla kullanmaktadır.

3. Türkiye savas ile IMF paketi arasına sikişmaya mahkûm degildir

“Savasa katilmanın fiyatı” olarak belirlendiği anlaşılan 6 milyar dolarlık hibe veya 24 milyar dolarlık kredinin, Türkiye ekonomisini 2000 yılındakini andirir bir genişleme konjonktürüne yönlendireceği beklentisinin ağır bastığı anlaşıyor. Ancak, burada birden fazla sorun vardır.

Birincisi, iç talep öğelerinin ancak özel veya resmi kaynaklı yabancı sermaye girişleri halinde kamçılanabildiği bir durum, siyasi iktidarların iktisat politikaları bakımından mutlak bir çaresizlik durumuna düşmüş olduklarını; yani iç talebi artık geleneksel para ve maliye politikalarıyla canlandırma imkânının kalmadığını göstermektedir. 2003 dünyasının ve Türkiye’sinin ekonomik konjonktürü üç yıl öncesinden çok farklıdır ve bu koşullarda yabancı sermaye girişlerinin iktisat politikaları tamamen pasifleştirilmiş bir ekonomi üzerindeki etkilerini öngörmek iyice güçleşmiştir.

İkincisi, bu beklenti Türkiye’nin doğrudan doğruya savasa taraf olmasının getireceği ek ekonomik maliyeti dikkate almamakta ve ABD’ne teslimiyet ile başlatılan bir savaşın tasidığı insani, ahlâki ve politik yansımalarının toplumumuzda yaratacağı sarsıntı ve yıkımların, paraya dönüştürülemeyecek toplumsal maliyetleri de göz ardı edilmektedir.

Üçüncüsü, ABD kaynakları iç borç stokunun küçültülmesi için kullanıldığı oranda, iç borcun dış borçla takasından ibaret bir operasyon söz konusudur. Bu operasyon, 2001 krizinden çıkarılmış olması gereken derslere rağmen, dış borçlanmanın “daha ucuz ve ehven” bir kaynak olduğu yanlışlığına dayanmaktadır. Oysa, böylesi bir operasyonun gerçekleşmesi durumunda toplam iç borç stokunun yapısı hızla değişecek ve (Ocak 2003 sonu itibarıyla) %32’si (49 katrilyon TL) “döviz cinsinden ve döviz endeksli” iç borç ve %24,7’si (38.4 katrilyon TL) ABD hazinesinden iç borç yapılandırılması için kullanılmış olan dış borca dönüşecektir. İç borç yapısında döviz cinsinden ve döviz endeksli borçlarının payının bu şekilde yükselmesi, ulusal ekonomiyi dış soklara daha da korunaksız duruma düşürecek ve olası bir döviz krizinin ekonomiye maliyeti çok yüksek olacaktır. Ayrıca, borç yapısına ilişkin gözlenen bu kırılma yapı, kur riskiyle de birleşerek, Türkiye’nin risk puanlarını daha da yükseltecek ve Türkiye’nin ödemek zorunda kaldığı faiz maliyetlerini arttıracaktır.

Dünya, son yirmi yıl zarfında nice ülkenin dış borç krizine tanık olmuştur ve Türkiye de bu ülkeler arasında yer almıştır. ABD kredileri gerçekleşir gerçekleşmez, Türkiye’nin dış borç stoku 150 milyar doları ve gayri safi milli hasılanın yüzde 80’ini asacaktır. Bu oranın yüzde 50’nin üzerine çıkması, Dünya Bankası’na dış borçta riskli ülkelerin tanımlanması için kullanılan “kritik eşik”lerden birinin de aşıldığını gösterir. Türkiye’nin dış borç stoku esasen sözü geçen eşik çok üzerindedir. Türkiye’nin büyük borç stokunu hızla daha da yukarıya çekmesi, zaman içinde dış borcun döndürülmesinin giderek güçleşeceği algılanmasına yol açacaktır. Sonuç, kronik olarak krize yatkın bir ülke durumuna düşürülen Türkiye’nin uluslararası finans kuruluşlarının sürekli denetimi altına girmesi olacaktır. Kısacası, AKP iktidarı, “savasa evet” diyerek günü kurtarmanın hesabını yaparken, önümüzdeki yıllara çok ağır maliyetler aktarmanın esigindedir.

Basta büyük sermaye, onun güdümündeki medya ve AKP iktidarı, Türkiye’yi savasa katılma ile IMF paketinden oluşan iki ağır seçenektan birine mahkûm kılmakta ve “daha ehven” olduğu için ABD’nin taleplerine teslim olmanın pazarlamasını yapmaktadırlar. “Biri veya diğeri” ikileminin yanlış olduğu yukarıdaki satırlarda vurgulanmıştır. Nitekim 58.

Hükümetin Basbakan Yardımcısı da, “ikinci tezkere kabul edilerek ABD yardımı gelse bile son ekonomik paketin kaldırılmayacağını” ifade ederek bu teshisimizi doğrulamıştır.

Öte yandan, tezkere tartışmasına halkımız aktif olarak katılmıştır ve büyük çoğunluğu ile “ne savaş, ne IMF” diye nitelendirebilecek bir arayış ve özlem içinde olduğunu göstermiştir. *Bagimsiz Sosyal Bilimciler* olarak bizler bu özlemi hayata geçirecek seçeneklerin mevcut düzenin ana parametreleri içinde dahi var olduğunu bugüne kadar farklı vesilelerle dile getirdik. Sorun, Türkiye’nin kaderine egemen olan iç ve dış sermaye çevreleri ve güç odaklarının bu tür bir seçeneğin gündeme getirilmesini çeşitli yöntemlerle önlemelerinden kaynaklanıyor. Halkın özlemlerini benimseyen bir siyasi iktidarın “ya savaş, ya IMF” kışkırtıcılığının asılmasına yol açacak iktisadi seçenekleri aşağıda ana çizgileriyle ortaya koyuyoruz. Türkiye, dünyada artık ipliği pazara çıkmış, her gün bir yeni ülkeyi krizin (Arjantin) veya iç savaşın (Bolivya) esigine getiren, uluslararası basında giderek alay konusu olan bu kurumun ülkemiz içindeki faaliyetlerini sona erdirmelidir. Üstelik bu gün, artık, Tayland, Filipinler, Çin gibi, dış piyasalardan kaynak girişine bel bağlayan bir büyüme modelini giderek terk eden ve bunun yerine ulusal ekonominin üretim kapasitesinin güçlendirilmesi ve yurt içi talebin tesvikine dayalı modeller aramaya başlayan ülkeler de vardır. Türkiye artık ekonomisinin denetimini eline almalı ve ülkemizin geleceğini uluslararası mali sermayenin spekülasyonlu nitelikli basibos kararlarının tahakkümünden kurtarip, kendi toplumsal gereksinimlerine göre düzenlemelidir.

Bugünkü modelden “radikal bir kopma”yı temsil eden bu önlemlerin ayrıntılarını ve uygulama modalitelerini oluşturabilecek teknik kadrolar ülkemizde mevcuttur. Türkiye, IMF paketi ile savaş alanında sıkışmaya mahkum değildir.

Radikal bir dönüşümün ön-kosulu sermaye hareketlerinin denetlenmesidir.

İç ve dış borçlar üzerinde aşağıda özetlenecek önlemlerin hayata geçirilmesinin ön-kosulu, ödemeler dengesinin sermaye hareketlerini içeren tüm kalemlerine ilişkin işlemlerin kısmen vergilendirmeye dayalı “yumusak” önlemlerle, kısmen de TCMB ve Hazine Müsteşarlığı’na uygulanacak idari yöntemlerle denetim altına alınmasıdır. Öncelikle, sermaye hareketlerini tümüyle serbestleştiren *32 Sayılı Karar* askıya alınarak, revize edilmelidir. Türkiye ekonomisinin *32. Sayılı Karar*’in fantezisine tahammülü kalmamıştır.

İkinci olarak, hemen hemen tamamen ikinci el senetlerin el degistirmesi ile çalışan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda menkul değer satış kazançları gelir vergisi kapsamı içine alınmalı ve asiri fiyat hareketleri olduğunda borsayı tatil etmek ve/veya alınmış menkul değerleri tutmada asgarî zorunlu süre koymak gibi tedbirler aracılığıyla borsanın istikrarsız yapısı dizginlenmelidir. Burada ana amaç, özellikle sermaye çıkışları ile ekonominin kan kaybına uğramasının ve bir döviz krizinin ön-kosullarının önlenmesi; döviz piyasalarını spekülasyonlu amaçla manipüle eden spekülasyonlu “piyasa aktörleri”nin hareket alanının kısıtlanmasıdır.

Bunlara ek olarak TCMB, uygun bir başlangıç kurunu gerçekleştirdikten sonra reel döviz kurunu sabit kılmayı (kabaca dolar ve euro’dan oluşan bir sepeti, toptan esya fiyatlarına endekslemeyi) hedefleyen bir kur politikasına geçişini ilan etmelidir. Bir diğer ön-kosul TCMB’nin hareket alanını asiri derecede kısıtlayan Merkez Bankası yasaının degistirilmesidir.

İç borç yükünü hafifletecek radikal bir operasyon gereklidir

İç borç yükünü hafifletebilecek farklı seçenekler söz konusudur. Birincisi, yaygın bir konsolidasyondur. Ekonomi yönetimi, 2001 Haziran ayı içinde döviz riskini Hazineye yükleyen ve bankalar lehine düzenlenen bir konsolidasyona esasen girmistir. Vadeli gelen devlet iç borç senetlerinin (DİBS'in) uzun vadeli, enflasyonu taban alan getirilere tabi senetlerle değiştirilmesi yeniden gündeme gelebilir. Bu işlemin, vade uyumsuzluğu nedeniyle bankalar sisteminde çalkantılara yol açması halinde, vadeli gelen senetler TCMB kaynaklarıyla (ve yeni borç ihaleleri açılmadan) sisteme likidite enjekte edilebilir.

DİBS faiz gelirlerinin etkili bir biçimde vergilenmesi bir diğer tedbirdir. Reel faizlerin yüzde 30'lara dayandığı 2003 koşullarında, geçmiş DİBS'lere ait faizlerin ödenme anında, yüksek oranlı bir gelir vergisi tarifesine tabi tutulmasına hangi gerekçelerle itiraz edilebilir? 2000 yılında, bu tür, ancak düşük oranlı bir vergi finansal sistemde fazla itiraza ve herhangi bir çalkantiya neden olmadan uygulanmış ve yüksek vergi hasılatı getirmisti. Nihai (ex-post) reel faizlerin yüzde 28'i, DİBS faizlerinin milli gelir içindeki payının (tahminen) yüzde 17'yi astığı 2002'de, faizler üzerinde yüzde 30 oranında bir gelir vergisi uygulansaydı, reel faiz oranlarının yüzde 10.7'ye, faiz/milli gelir oranının yüzde 12'ye ineceği hesaplanmıştır.

Son olarak, teknik ayrıntılarının oluşturulabilmesi koşuluyla, DİBS'ler üzerinde bir kerelik bir servet vergisinin uygulanması ve vergi hasılatının iç borç itfasi için kullanılması önerilebilir. Yukarıdaki seçeneklerin bazılarında oluşan bir bileşenin gündeme gelmesi de söz konusu olabilir. Kaldı ki bu tür tedbirlerden bazıları 1994 krizinin asılmasında *Net Aktif Vergisi* yöntemiyle uygulamaya konulmuş idi. Bu tip tedbirlerin ekonomiye olan orta-uzun dönem etkileri bilimsel çalışmalarla da ayrıca sinanmış durumdadır. Örneğin Ebru Voyvoda ve Erinc Yeldan tarafından kurgulanan bir makroekonomik genel denge modelinde 2001-krizi sonrasında uygulanabilecek alternatif kamu maliyesi ve kamu yatırım stratejileri analiz edilmekte ve mevcut programın uygulamakta olduğu faiz dışı birincil bütçe fazlası hedeflerinin potansiyel büyüme olanaklarında önemli kayıplar içerdiği vurgulanmaktadır. Voyvoda ve Yeldan, söz konusu çalışmalarında maliye politikası alternatiflerini sinamakta ve örneğin, servetler üzerine getirilecek yeni bir vergilendirme ile kamunun eğitim yatırımlarına öncelik veren bir harcama reformu yardımıyla büyümenin canlandırılabilceğini önermektedir. (Ebru Voyvoda ve Erinc Yeldan, *"Türkiye Ekonomisi İçin Kriz-Sonrası Alternatif Uyum Stratejileri"*, VI. ODTÜ İktisat Kongresi'ne sunulan teblig, 2002. <http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/V&Y-ERC2002Turkce.pdf>)

Yukarıdaki önlemlerden bazılarının yol açabileceği parasal genişlemenin hiper-enflasyon "santajı" ile pesinen kösteklenmesinin bilimsel dayanakları bugüne dek tartışılmamıştır. Türkiye ekonomisi, daraltıcı kamu maliyesinin ve TCMB'nin sonuçsuz kalmaya başlayan anti-enflasyonist (fiyat istikrarı) saplantısının katkısıyla iç talepteki tikanmadan kaynaklanan bir durgunluğu asamamakta, hatta 2002'nin son aylarında başlayan yeni bir gerileme patikasına sürüklenir görünmektedir. Son önlemler paketi, özel ve kamusal tüketim ve yatırım talebini daha da aşağıya çekecektir. Ekim 2002-Ocak 2003 arasında imalat sanayiinde kapasite kullanımı her ay düsmüş ve yüzde 75'e inmiştir. DIE'nün eğilim anketine göre, bu sektörde Subat ayında üretimin yüzde 7.3, satışların yüzde 5.5 azalacağı tahmin edilmektedir. Bu koşullarda, parasal genişlemeye yol açabilecek iç borç operasyonlarının, mevduat ve kredi faizlerini aşağıya çekmesi halinde talep canlanmasının belli sınırlara kadar fiyatlardan çok üretim genişlemesine yol açacağı öngörülebilir.

Dis borçların yeniden yapılandırılması gündeme gelebilir

Sermaye hareketlerinin denetlenmesini izleyen bir iç borç operasyonunun, iç borç stokunun döndürülebilirliğine ilişkin belirsizliklere son vermesi; faiz yükünün asagiya (ve/veya finansal rantların vergilenmesi sonunda kamu gelirlerinin yukariya) çekilmesi sonunda “kamu kesimi faiz-disi fazlası”nin IMF hedeflerinin çok üstüne çıkması sonucunu verir. Yani, geleneksel ölçütlere göre, Türkiye ekonomisinin kamu sektörü hesapları düzene girmiş olur. Bu konumda IMF programına gerek kalmayacağı için programa son verilmeli ve Ankara’daki IMF bürosu kapatılmalıdır.

Bu konjonktürde, Türkiye’nin uluslararası finans çevrelerince baskı altına alınması ve bir borç krizine sürüklenmesinin nesnel koşulları yoktur. Çevrilebilir ve hafiflemiş bir iç borç yükü ve dengeye yaklaşılmış bir kamu maliyesi, uluslararası kuruluşların öteden beri Türkiye için önerdikleri hedeflerin gerçekleşmesi anlamına gelir. Cari işlemleri bakımından 2002 yılını dengede (hatta Kasım ayı itibarıyla fazlada) kapatmış olan (ve bu nedenle dış borcun faiz yükümlülüklerini güçlük çekmeden sürdürebilecek olan) ödemeler bilançosu, dış borcun da kesintisiz döndürülebilmesinin nesnel koşullarını içermektedir. Türkiye’nin dış borç sorunu, (borç faiz ödemelerini de içeren) cari işlemleri fazla açık vermeyen; buna karşılık 130 milyar dolar civarındaki dış borç stoku çok yüksek olduğu için dış borç anaparasının döndürülebilmesi için vadesi gelen kredilerin yenilenmesinde güçlüklerle karşılaşabileceğinden kaynaklanmaktadır. Faizlerini düzenli karşılayabilen bir borçlunun, normal koşullarda, anaparanın yenilenmesinde de güçlüklerle karşılaşmaması gerekir. 2003 içinde Türkiye’nin durumu böyledir ve alacaklılarının, öncelikle de uluslararası finans çevrelerinin kasıtlı bir saldırısına maruz kalmadıkça, Türkiye’nin bir dış borç krizi ile de karşı karşıya gelmemesi gerekir.

Ne var ki, ABD’ne Irak savaşında “hayır” diyen ve IMF programına son veren bir Türkiye’nin kasıtlı ve bilinçli bir dış borç krizine sürüklenme olasılığı da vardır. Bu tür bir “saldırı” uluslararası finansal sermayenin kısa vadeli çıkarlarını da ihlal edebilecektir; ancak yine de olasıdır. Nesnel ekonomik koşulların elverişli olmamasına rağmen yapay olarak patlak verecek olan bu tür bir borç krizi karşısında Türkiye, kamuya ait dış borçla ilgili anapara ödemelerini tek yönlü olarak dondurmali; özel kredilerle ilgili yükümlülükler ise, sermaye hareketleri üzerinde oluşturacağı denetimler aracılığıyla fiilen “askıya alma” süreci kapsamına sokulmalıdır. Bu önlemin hemen ertesinde, Türkiye alacaklılarla “borcun yeniden yapılandırılması” üzerine müzakerelere girismelidir.

Bu, 1998’de Rusya’nın uyguladığı (ve Rus ekonomisinin on yıllık bir dönem içinde ilk kez canlanmasına katkı yapan) yöntemin bir paralelidir. Hatta, ödemeler dengesinin cari işlemleriyle ilgili bir kriz patlak vermeden ve (sermaye ve döviz kontrolleri sayesinde) döviz piyasalarında büyük boyutlu çalkantılar patlak vermeden söz konusu olabileceği için, Türkiye’nin pazarlık gücü 1998 Rusya’sının gerisinde olmayacaktır. “Borç ödemelerinin kriz koşullarında askıya alınması”nin koşulları, bir süreden beri IMF tarafından da tartışmaya açılmıştır. 2001 krizinde bu yöntemle basvurulmamış olmasının ekonomik maliyetinin çok ağır olduğunu gösteren araştırmalar vardır. Dolayısıyla, uluslararası finans çevrelerinde dahi giderek mesrulasan bir savunma mekanizmasına Türkiye’nin, hele yapay olarak yaratılmış bir borç krizi ile karşılaşması koşullarında basvurmasını rahatlıkla savunmalıyız.

4. “Seytan üçgeni”nin baskısına son vermeliyiz

Yukarıda özetlediğimiz politika önlemlerinin bir bütün olarak uygulanması başarıya ulaşırsa, Türkiye ekonomisi “piyasa aktörleri”nin istek ve beklentilerinin tutsağı olmaktan kurtulacaktır. Döviz ve para piyasaları ile borsa, spekülâtorlerin ve rantiyelerin egemenliğinden çıkacaktır.

Mevcut politika ve yönelislerden radikal bir kopmayı temsil ettiği için, önerdiğimiz önlemlerin egemen sınıfların farklı koalisyonlarının oluşturduğu dünkü ve bugünkü iktidarlar tarafından değil benimsenmesi, gündeme getirilmesi bile söz konusu olmayabilir. Bizim önerilerimiz, ancak ve ancak, halkımızın “savassız ve IMF’siz bir Türkiye” özlemlerini tamamen benimsemiş bir siyasi iktidarın programının unsurları olabilir. Böyle bir iktidar bugün için gündemde olmasa bile, bu tür “iktisat politikası seçenekleri” tartışmalarını mevcut programları *teshir etmek* ve “mahkûmuz, başka seçenek yok” propagandasına karşı halkımızı aydınlatmak bakımından yararlı görüyoruz.